

Marek Jagusz
POLITECHNIKA OPOLSKA

OCZEKIWANIA UCZNIĄ W ZAKRESIE KOMPETENCJI NAUCZYCIELA

ABSTRACT

Teacher's competencies in assessment of a student

In pedagogy, competency constitutes a basic condition of upbringing. A competency may be defined as "responsibility, compatibility, entitlement to act". A set of competencies indispensable to a modern teacher was brought into prominence by J. Szempruch. It consists of interpretation-communication, creativity, cooperation, pragmatic and IT-media competencies. Literature lacks information on the research which would determine preferences as to teacher's competencies expressed by students. The aim of this work was to examine and specify teacher's competencies preferred by a student, especially those which concern evaluation and monitoring of a student. In order to realize the assumptions of this work, a research was conducted which examined 2742 students who attended 100 lower and upper secondary schools in Poland. As a research method a diagnostic sounding was implemented by means of a poll. Among 5 competencies in question: interpretation-communication, creativity, cooperation, pragmatic and IT-media, two were definitely more favoured than the others. These were interpretation-communication and cooperation competencies. It may show that students are aware of the role of a school and a teacher as organizers as well as main interpreters of a didactic message and might expect cooperation and partnership in realization of a learning process.

Key words: teacher's competencies, efficiency of a pedagogical process, pedeutology

WPROWADZENIE

W pedagogice kompetencja stanowi podstawowy warunek wychowania. Okoń określił kompetencję (łac. *competentia*) jako odpowiedzialność, zgodność, uprawnienie do działania [1]. Żechowska natomiast przyjmuje definicję bardziej ogólną, zakładającą wielość kompetencji. Dzieli je na dwie grupy: pierwsza z nich koncentruje się na wyuczonych postawach lub naturalnych zdolnościach radzenia sobie z problemami żywymi poprzez wykorzystywanie sprawności poznawczych i społecznych [2], druga zaś grupa akcentuje emocjonalne oraz motywacyjne znaczenie ocen i oczekiwań człowieka co do jego zdolności adaptacyjnych. Wspólnym elementem, który da się wyróżnić w obu grupach definicji, jest potencjalna zdolność do czegoś, swoista osobista możliwość wykorzystania tej zdolności. Czerepa-

niak-Walczak uznaje, że kompetencja to szczególna właściwość, wyrażająca się w demonstrowaniu na wyznaczonym przez społeczne standardy poziomie umiejętności adekwatnego zachowania się, w świadomości potrzeby i konsekwencji takiego właśnie zachowania oraz w przyjmowaniu na siebie odpowiedzialności za nie [3].

Określenie kompetencji nauczyciela jest zadaniem niezwykle złożonym. Nie wynika to ze skąpych informacji na ten temat, lecz wręcz przeciwnie – z nadmiaru koncepcji i wielości rozwiązań dotyczących kompetencji zawodowych nauczyciela. Od lat zagadnieniem tym zajmuje się pedeutologia. Samo pojęcie kompetencji nauczyciela, zdaniem Kwiatkowskiej, wyrasta z nurtu technologicznego ujęcia kwalifikacji zawodowych. Teoria ta opiera swoje założenia na poznaniu empirycznym. Za podstawy jej funkcjonowania w odniesieniu do nauczy-

ciela uważa się kompetencje, a nawet wyspecjalizowane czynności zawodowe [4].

Zespół kompetencji niezbędnych współczesnemu nauczycielowi wyeksponowała również Szempruch. Obejmuje on kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne, kreatywności, współdziałania, pragmatyczne i informatyczno-medialne [5].

Kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne są podstawowym elementem składowym kwalifikacji nauczycielskich. Dotyczą one przede wszystkim umiejętności nawiązywania i podtrzymywania kontaktu z uczniem, właściwego odbierania i interpretowania przekazów edukacyjnych, a także rozumienia dialogowego charakteru relacji nauczyciel-uczeń.

W pracy nauczyciela zasadniczą rolę odgrywają również kompetencje kreatywności, manifestujące się niekonwencjonalnością jego działań. Przejawiają się w zachowaniu nauczyciela, który tworzy i przekształca elementy własnego warsztatu pracy (np. opracowuje autorskie programy nauczania), znając przy tym możliwości i bezpieczne granice w dokonywaniu twórczych zmian, oraz analizuje własną praktykę, próbując formułować konstruktywne wnioski.

Ważną funkcję w aktywności zawodowej nauczyciela pełnią kompetencje współdziałania. Wymagają one przede wszystkim posiadania wiedzy o rozwoju społecznym uczniów, sprawności w modyfikowaniu własnego stylu kierowania grupą wychowanków w zależności od stopnia ich rozwoju i dojrzałości społeczno-moralnej, rozumienia potrzeby współpracy z pozaszkolnymi uczestnikami procesu edukacyjnego i umiejętności współdziałania na rzecz tworzenia warunków do uczenia się we współpracy i współodpowiedzialności za końcowy efekt tych działań.

Kompetencje pragmatyczne posiada nauczyciel, który dysponuje podstawową wiedzą psychologiczną, pedagogiczną i metodyczną, umiejętnie różnicuje projekty działania w zależności od dokonanych diagnoz, od podmiotowych możliwości ucznia oraz materialnych i kulturowych warunków działania, a także realizuje założenia edukacji integracyjnej. Nieobce jest mu prawodawstwo zawodowe oraz prowadzenie dokumentacji

wymaganej przez szkołę. Szczyci się umiejętnością planowania własnej koncepcji doskonalenia i samokształcenia zawodowego.

Kompetencje informatyczno-medialne wyrażają się umiejętnością wykorzystania technologii informacyjnej, multimedialnej i komunikacyjnej w doskonaleniu procesów edukacyjnych. W ich zakresie wskazuje się m.in. na zdolność obsługi komputera, wideo i innego sprzętu technicznego, wykorzystywanie technologii informatycznej w pracy z dziećmi (Internet, poczta elektroniczna), publikowanie własnych prac edukacyjnych (scenariusze, artykuły) na stronach internetowych [5].

Koncepcja Szempruch interpretacji i składowych (komponentów) kompetencji nauczyciela została przyjęta w niniejszej pracy.

W literaturze brakuje informacji z badań określających preferencje kompetencji nauczyciela wyrażane przez uczniów. Najczęściej kompetencje nauczyciela określane są pod kątem wymogów organizacyjno-programowych, bez brania pod uwagę opinii podmiotu oddziaływania pedagogicznego – ucznia.

CEL BADAŃ

Celem pracy jest zbadanie i określenie preferowanych przez ucznia kompetencji nauczyciela ze szczególnym uwzględnieniem tych komponentów, które związane są z kontrolą i oceną ucznia.

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

W celu realizacji założeń pracy przeprowadzono badania, w których udział wzięło 2742 uczniów, w tym 1613 dziewcząt (59%) i 1129 chłopców (41%). Średnia wieku uczestników wynosiła 15,5 roku. Niewielki zakres zmienności, wynoszący 13 miesięcy, pozwala na nieuwzględnianie wieku jako czynnika różnicującego badaną grupę. Badani uczęszczali do ponad 100 szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, znajdujących na terenie całej Polski.

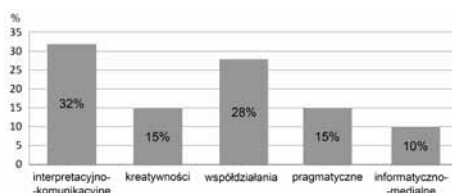
W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, a jako narzędzia pracy użyto kwestionariusza ankiety. Przy jego

konstrukcji przyjęto propozycje standardów kompetencji zawodowych nauczycieli opracowane przez Zespół Przygotowania Zawodowego Nauczycieli przy Radzie ds. Kształcenia Nauczycieli MEN. Konkretnie rozwiązania merytoryczne konstrukcji kwestionariusza pochodzą z pracy Szempruch [5]. Kwestionariusz składał się z 31 pytań. Badani nadawali każdej odpowiedzi wartość od 1 do 5, przy czym 5 stanowiło wartość najwyższą. Wartości liczbowe w prezentowanym materiale odpowiadają opisowym: 1 to wartość „bardzo niska”, 2 – „niska”, 3 – „przeciętna”, 4 – „wysoka” i 5 – „bardzo wysoka”.

Prezentowane wyniki mają charakter sygnałny i są częścią przygotowywanej monografii.

WYNIKI

Na ryc. 1 przedstawiono preferowane przez uczniów kompetencje. Dwie z nich w znacząco wyższym stopniu znalazły uznanie w oczach badanych. Są to kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne i współdziałania. W przypadku kompetencji interpretacyjno-komunikacyjnych oznacza to, że uczniowie oczekują od nauczycieli przede wszystkim umiejętności nawiązywania relacji z uczniem nie tylko w prostych kontaktach interpersonalnych, ale również (a może przede wszystkim) w zakresie właściwej – skutecznej z punktu widzenia edukacyjnego – interpretacji dialogowego charakteru przekazu uczeń–nauczyciel. W odniesieniu do kompetencji oznacza to, że współdziałanie prezentowane przez nauczyciela w procesie edukacyjnym może wywierać znaczący wpływ na zwiększenie jego efektywności. Współdziałanie to nie tylko znajomość grupy i umiejętności kierowania nią, ale przede wszystkim zaangażowanie, dawanie przykładu własnym zachowaniem, inspirowanie do pożądanego zachowania. Wydaje się, że umiejętność porozumiewania się z uczniem czy grupą klasową nauczyciel może opanować w toku studiów i podczas późniejszego samokształcenia oraz zdobywania doświadczeń. Zaangażowanie natomiast bardziej zależy od cech osobowościowych niż od systemu kształcenia nauczyciela. Chyba że przez

Ryc. 1. Preferowane przez uczniów kompetencje nauczyciela

system kształcenia rozumie się również dobór do tego zawodu oparty na racjonalnych przesłankach.

Pozostałe z badanych kompetencji nie uzyskały znaczącego uznania wśród badanych uczniów. Ciekawe, że zarówno kreatywność, jak i pragmatyczność, które w kształceniu nauczycieli odgrywają znaczącą rolę (o tych kompetencjach zawodu nauczyciela mówią zasady doboru treści kształcenia i wychowania oraz uczenia się i nauczania), nie znalazły się w grupie cech preferowanych przez badanych uczniów. Czy bycie nauczycielem nowatorskim i sprawnym organizacyjnie miało mniejsze znaczenie niż rozumiejącym i zaangażowanym?

Z najniższym, bo tylko 10% udziałem w preferowanych kompetencjach nauczyciela znalazły się zachowania informacyjno-medialne. Interpretacja takiego stanu rzeczy może być bardzo różna. Można przyjąć, że o takim wyborze zdecydowała mizerna baza multimedialna, wykorzystywana jako pomoc dydaktyczna na lekcjach, zwłaszcza na lekcjach wychowania fizycznego.

WNIOSKI

Spośród pięciu badanych kompetencji: interpretacyjno-komunikacyjnych, kreatywności, współdziałania, pragmatycznych i informatyczno-medialnych dwie były zdecydowanie bardziej preferowane od innych. Są to kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne oraz współdziałania. Może to świadczyć o tym, że uczniowie świadomi są roli szkoły i nauczyciela jako organizatora i głównego interpretatora przekazu dydaktycznego oraz oczekują współpracy i partnerstwa w realizacji procesu uczenia się.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Okoń W. (red.), Nowy słownik pedagogiczny, Żak, Warszawa 1996. [2] Żechowska B., O twórczym rozwoju nauczyciela refleksji kilka, [w:] Juszczyk S. (red.), Twórczy rozwój nauczyciela, Impuls, Kraków 1996. [3] Czerepaniak-Walczak M., Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela, Edytor, Toruń–Poznań 1997. [4] Kwiatkowska H., Pedeutologia, WAiP, Warszawa 2008. [5] Szempruch J., Nauczyciel w zmieniającej się szkole – funkcjonowanie i rozwój zawodowy, FOSZE, Rzeszów 2001.